

Polcra való

– főszerkesztői könyvajánlók –

Mindig meglepődünk, ha magyar történelmi témáról külföldi szerző munkáját olvassuk: mennyire nem számít a nemzetiség, ha a kutató kellő forrásismerettel és tudományos alaposággal közelít tárgya-hoz. Bottoni teljes mértékben megfelel e kritériumnak. Az alig negyven esztendő-s törté-nész 2009 óta az MTA kutatója. Monográ-fíja széles körű, főleg külföldi szakirodalom-ra támaszkodó, kiváló szintetizáló készségről tanúskodik, empatikus, de alapvetően külső szemlé-lői pozícióból. A témában Fejtő Ferenc nálunk 1991-ben megjelent *A népi demokráci-ák története* című kötete óta nem született ha-sonló átfogó mű, ráadásul az említett kötet a század utolsó évtizedét még nem tárgyalhatta. Bottoni öt periódust állít fel: 1944–48: szovjet pályán, 1949–55: terror és enyhülés, 1956–72: politikai válságok és társadalmi konszolidáció, 1973–91: a szovjet tömb hanyatlása és bukása, végül a visszatérés Európába, avagy a poszt-kommunista demokráciák sikerei és kudarcai. A szerző a történelmi folyamatokat nem or-szágonkénti bontásban, hanem időrendben, a kölcsönhatásokra is figyelemmel ábrázolja. Munkája az összehasonlító politika- és társa-dalomtörténet jelentős alkotása.

Stefano Bottoni: A várva várt Nyugat. Ke-let-Európa története 1944-től napjainkig. MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2014. 364 o. ISBN 978-963-9627-79-6

„A végső és végze-tes beavatkozásról szóló szovjet dön-tésnek negyven százalékban maguk a magyarországi események voltak a kiváltó okai, to-vábbi negyven szá-zalékban az, hogy ezek a fejlemények milyen hatást gyakorolhatnak a Szovjetunió belpolitikai gondjaira, Kínára, illetve a csat-lós államokra, Szuez pedig mindehhez csak húsz százalékban járult hozzá.” Alighanem ez a mondat tekinthető a kötet esszenciá-jának. Az eredetileg diplomata Unwin, aki 1958–63 között beosztottként, 1983–86-ban brit nagykövetségként működött Budapes-ten, arra vállalkozott, hogy egyetlen eszten-dő nemzetközi viszonyrendszerébe ágyazva helyezze el a magyar forradalmat. Nem volt unalmas év az 1956-os. A monacói her-ceg áprilisi házasságkötésétől Fidel Castro decemberi sikertelen kubai partraszállásáig terjedő időszakban megtörtént a Szezi-csatorna egyiptomi államosítása, kirobbant a második arab-izraeli háború, bekövetkezett a francia és a brit kormányválság s a lengyel felkelés, lezajlott az amerikai elnökválasztás. A magyar forradalom iránt érzett erős nem-zetközi szimpátia ellenére nyilvánvaló, hogy a nyugati beavatkozásnak – a világháború kockázata nélkül – nem volt reális esélye.

Peter Unwin: Nagyhatalmi játsszák 1956. A magyar forradalom a világpolitika erő-terében. Kossuth Kiadó, Budapest, 2016. 288 o. ISBN 978-963-09-8632-8

A szerző kultúraelméleti, művelődéstörténeti kutatói affinitása régóta ismert. Az 1970–80-as években maga is megtapasztalta a kultúrpolitikus mi voltattal járó felelősséget, mindez azonban nem gátolta, hogy nagy ívű és koncepciózus modellben ábrázolja másfél évszázad kultúra-értelmezéseit és művelődéspolitikai gyakorlatát. Elemzése nem lineáris, hanem értékközpontú: pályaképeit négy kultúrafelfogás köré csoportosítja. Ezek: a konzervatív, keresztény-nemzeti; a polgári liberális, modern, urbánus; a radikális népi-nemzeti vagy populista; s végül a baloldali, szocialista kultúrafelfogás. Az első csoportot Beöthy, Tisza István, Szekfű, Klebelsberg, Kornis, Hóman és Prohászka neve fémjelzi. A másodikba Jászi, Ady, a *Nyugat* és Ignó, Babits, Szerb Antal, Fülep Lajos, Imre Sándor, Bartók, Márai és Bibó tartoznak. A harmadik Szabó Dezsőt, Németh Lászlót, Féját, Karácsony Sándort, Veres Pétert, a falukutató szociográfusokat és Illyést jelenti. Végül a negyedik csoportba Szabó Ervin, Kunfi, Mónus, Fejtő, József Artilla, Révai, Lukács, Vitányi és Aczél tartoznak. A kötet összehasonlító fejezeteket is tartalmaz, a modellek tartalmi jegyeinek és mai jelenlétének értelmezéséhez.

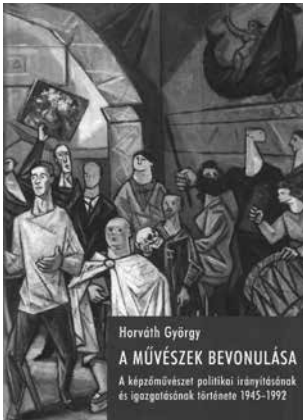
Agárdi Péter: Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847–2014. Napvilág Kiadó, Budapest, 2015. 276 o. ISBN 978-963-338-386-5

Az 1989-es rendszerváltozás egyik előzmény-kriszispontja volt a Magyar Írók Szövetsége 1986. évi közgyűlése. Az irodalmi élet feszültségei, a nem sokkal korábbi *Tiszatáj*-ügy, az 1956-os forradalom baljóslatú harmincadik évfordulója a pártvezetést fokozott óvatosságra intették. A közgyűlésen az MSZMP vezérkarát a sokak szerint fenyegető hangnemben felszólaló Berecz János, valamint Pál Lénárd KB-titkárok képviselték, a művelődési tárcát Köpeczi Béla miniszter, és helyettese, Vajda György. A hozzászólók többsége markáns ellenzéki álláspontot fogalmazott meg, mint Albert Gábor, Csoóri Sándor, Csurka István, Eörsi István, Fekete Gyula, Konrád György, Mészöly Miklós, Sánta Ferenc. A választmányból kiszavaztak számos kommunista irodalmárt, míg az ellenzékiek rendre bekerültek. Emiatt közel harminc író jelentette be kilépését, Köpeczi Béla pedig a *Népszabadság*-ban írta meg, hogy a minisztérium a továbbiakban nem tekinti a szövetséget az egész írotársadalom képviselőjének. A kötet közli a közgyűlés jegyzőkönyvét és az ehhez kapcsolódó dokumentumokat, valamint Kiss Gy. Csaba áttekintő-elemző tanulmányát.

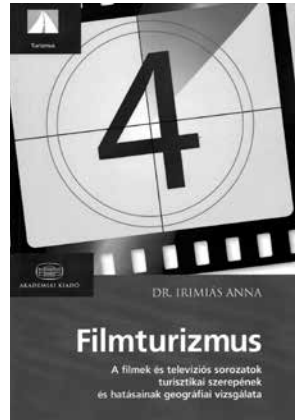
A másik Magyarország hangja. Dokumentumok az Írószövetség 1986-os közgyűléséről. Válogatta és összeállította: Kiss Gy. Csaba és Szilcz Eszter. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2016. 416 o. ISBN 978-615-5428-43-2

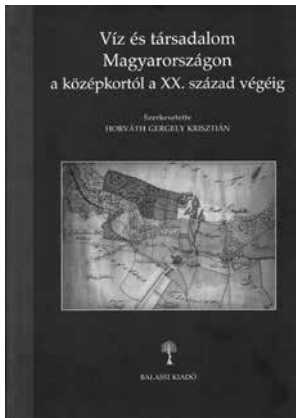
Pontos a kötet alcíme: az olvasó nem a 20. század második felének művészettörténetét vagy művészetpolitikáját találja benne, hanem a mindezek alakulását biztosító háttérintézmény, az 1952-ben létrehozott Képzőművészeti (1968-tól: Művészeti) Alap és elődintézményei történetét. Az Alap állam volt a (párt)államban: kezelte a képzőművészeti beruházási keretet, az állami szervek műtárgybeszerzéseit, fenntartotta az alkotóházakat, műtermeket, működtette a képző- és iparművészeti lektorátust, folyósította a művészek jogdíját, ösztöndíját és nyugdíját, szerzői jogvédőként működött. Vállalatokat birtokolt (pl. Képcsarnok-hálózat), övé volt a képeslap-kiadás monopóliuma. Támogatta a művészeti szövetségeket, a Műcsarnokot, a Fészek klubot. A szerző mintaszerű alapossgal dolgozta fel a korszak teljes levéltári iratanyagát, amelynek legfontosabb darabjait a cd-mellékleten közzé is tette. Az intézménytörténet kronologikus ábrázolását az egyes korszakok művészetpolitikai jellemzőit áttekintő fejezetek szakítják meg. A kötet elsősorban gazdaságtörténeti értekezés, s mint ilyen, a témában hiánypótló alkotás.

Horváth György: A művészek bevonulása. A képzőművészet politikai irányításának és igazgatásának története 1945–1992. Corvina Kiadó, Budapest, 2015. 384 o. + CD-melléklet. ISBN 978-963-13-6329-6

A filmművészet különleges helyet foglal el a művészeti ágak között, amennyiben fejlődése önálló iparágat teremtett. Ennek fejlődéséhez a hollywoodi stúdiórendszer kialakulása óta nyilvánvaló, gazdaságélénkítő hatását mind több ország ismeri fel. A kötet a turizmus szemszögéből veszi szemügyre a film lehetőségeit. A filmturizmus új diszciplína, az első kutatások az 1990-es évek elejére datálhatók. A szerző a fogalom tudományterületi definiálása mellett megvizsgálja a keresleti (tehát utazási motivációkat jelentő) és a kínálati (tehát turisztikai vonzerőt generáló) oldalt. Az első csoportba a helyszínek, a cselekmény és a sztárok, a másodikba a földrajzi adottságok és a vendéglátóipari létesítmények tartoznak. Önálló fejezetet kapott a filmes desztinációs marketing, valamint a filmipar és a turisztika együttműködése. A könyv hangsúlyozza a helyek és szimbólumok fontosságát. Példákkal illusztrálja az országok, városok és filmek kapcsolatát, valamint a gasztroturizmus filmművészeti vonatkozásait. Végül a filmstúdiók, tematikus parkok, filmmúzeumok és filmfesztiválok idegenforgalmat élenkítő hatását vizsgálja.

Irimiás Anna: Filmturizmus. A filmek és televíziós sorozatok turisztikai szerepének és hatásainak geográfiai vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 236 o. ISBN 978-963-05-9621-3

Közel húsz szerző írásait gyűjtötte egybe a szerkesztő, esettanulmányokat és forrásközléseket, hogy a magyarországi vízhasználatról és vízszabályozással kapcsolatos kérdéseket mintegy interdiszciplináris keretek között bemutassa. A történettudomány kutatási eredményei mellett a kötetben régészeti, néprajzi, környezetgazdálkodási, sőt közegészségtani szempontok alkalmazása is megjelenik. Vegyük szemügyre például a Tisza vízgyűjtő területéhez kapcsolódó közleményeket! Deák András a Tisza-szabályozás történelmi hátterét mutatja be a 18. századtól Széchenyi és Vásárhelyi munkásságáig. Bodovics Éva Judit Miskolc 19. századi vízhasználatáról és ún. árvízi kultúrájáról értekezik. Pál Viktor az 1945 utáni extenzív gazdasági növekedés környezetvédelmi kérdéseiről ír, főleg borsodi nehézipari példák alapján. Szalontai Csaba Szeged környékének vízrajzi meghatározottságú hatalmi és stratégiai központváltásait elemzi, régészeti szempontból. A további tanulmányok részben országos jelentőségű hazai témákat, részben más, sajátos tájegységi viszonyokat tárgyalnak. Közös vonásuk a pontos forráskezelés, s a magas szakmai színvonal.

Víz és társadalom Magyarországon a középkortól a XX. század végéig. Szerkesztette: Horváth Gergely Krisztián. Balassi Kiadó, Budapest, 2014. 728 o. ISBN 978-963-506-937-8

Évkönyv-sorozata indulásának harmincadik évfordulóját rendhagyó formátumú és jellegű emlékkönyvvel köszöntötte a sátoraljaújhelyi Kazinczy Társaság. Az 1986 óta megjelenő *Széphalom* most eltérő külső tipográfiával, keménytáblás borítóval jelent meg, akárcsak az 1996-os szám. Az akkori *Újszászy Kálmán emlékkönyv* a neves sárospataki professzorról szolt, általa és róla írott közlemények összegyűjtésével. A mostani kiadvány párja a húsz évvel ezelőttinek: ezúttal Szabó Zoltán életéről és munkásságáról kapunk átfogó képet. Nem az azonos nevű népi íróról van szó: Szabó Zoltán sárospataki teológiai tanár szellemiségében és hatásában is Újszászyhoz hasonló személyiség. Kettőjük nevéhez fűződik egyebek mellett a sárospataki faluszeminarium és a népfőiskola. A kötetben olvasható hatvanhárom Szabó Zoltán-szöveg tanári katedrán, templomi szószéken, országgyűlésen és faluhelyen elhangzott-megjelent mű. Forrásuk túlnyomórészt a kéziratos hagyományok. (A kötetben közölt személyi bibliográfia 86 megjelent és 258 kéziratos munkáját sorolja fel.) A Szabó Zoltánról szóló fejezet a „példaadó” és az „örökható” személyiségről 23 cikket tartalmaz.

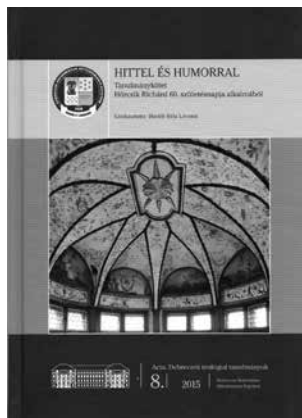
Az igazság ösvényén. Szabó Zoltán emlékkönyv. Szerkesztette: Kovács Dániel. Széphalom 26. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve. Sárospatak, 2016. 560 o. ISBN 978-615-80035-4-4

A szerzők arra vállalkoztak, hogy társadalomtudományi és földrajzi módszerek segítségével vizsgálják történeti folyamatok jellegzetességeit az iparosodó Sátoraljaújhelyben. A kutatás a vallási, foglalkozási, lakhatási viszonyok, valamint a gazdasági és demográfiai jellemzők térbeli sajátosságainak bemutatására törekedett, a földrajztudományban használt GIS szoftver alkalmazásával. Ennek lényege, hogy az 1870-es népszámlálás eredeti kérdőíveinek portánkénti adatait Sátoraljaújhely telekszintű térképével kombinálták. (Ez utóbbi Tringli István állította össze és a *Magyar várostörténeti atlasz* 2. köteteként 2011-ben publikálta.) Az összevetés eredménye látványos: a népszámlálási adatok térbeliséggel is jellemezhető következtetései vizuálisan ábrázolhatóvá teszik a város vallási, foglalkozási, népesedési, szociális, migrációs stb. jellemzőit. Mindezt közel százötven ábra, grafikon, táblázat és fotó illusztrálja. Közülük is kiemelendő a több mint húsz színes, A/4 formátumú, egész oldalas térkép, amelyek plasztikusan mutatják a lakosság és a telkek különböző ismertetőjegyeit.

Demeter Gábor – Bagdi Róbert: A társadalom differenciáltságának és térbeli szerveződésének vizsgálata Sátoraljaújhelyen 1870-ben. OTKA K111766 sz. pályázat, Debrecen–Budapest, 2016. 112 o. ISBN 978-963-12-5029-9

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem *Acta* című könyvsorozata kifejezetten professzorok tiszteletére összeállított tanulmányköteteknek ad helyet. Az utóbbi fél évtizedben Bölskei Gusztávot, Gaál Botondot, Lenkeyné Semsey Klárát, Marjovszky Tibort, Peres Imrét köszöntötték ily módon. Hőrcsik Richárd 1995 óta vezeti az egyháztörténeti tanszékot, így a könyv nemcsak születésnapjára, hanem az egyháztörténeti tanszék 80. évfordulójára is emlékeztet. A címválasztás az ünnepelt sárospataki levéltár-igazgatói elődjére utal: Koncz Sándor jelmondata volt ez, ő igyekezett „hittel és humorral” túlélni a 20. század történelmi kihívásait, s hitvallását mások is követték. Például Hőrcsik Richárd, akinek köszöntésére széles tartalmi merítésű írások gyűltek össze. A tematikus fejezetek biblikus vázlatokról, Kálvin-tanulmányokról, levéltári forrásokról, debreceni teológus portrékról, történelmi és egyháztörténeti fordulópontokról és helyzetekről, kutatási feladatokról szólnak. A szerzői kör sokszínűségét jelzi, hogy a debreceni teológia nyolc tanára mellett ugyancsak nyolcan más felsőoktatási intézményeket, tudományos műhelyeket képviselnek.

Hittel és humorral. Tanulmánykötet a 60 éves Hőrcsik Richárd születésnapjára. Szerkesztette: Baráth Béla Levente. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2015. 270 o. ISBN 978-963-8429-86-5